

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ગુજરાત હાઈકોર્ટ, અમદાવાદ ખાતે

આર/સ્પેશિયલ ક્રિમિનલ અપ્પિકેશન નં. ૩૪૮૭/૨૦૧૮

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી જે.બી. પારડીવાલા

સહી/-

=====

૧	શું સ્થાનિક અખબારોના રીપોર્ટર્સને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી છે?	હા
૨	રીપોર્ટરને મોકલવામાં આવે કે નહીં?	હા
૩	શું ન્યાયમૂર્તિઓ ચુકાદાની આખરી નકલ જોવા માંગે છે?	ના
૪	શું આ કેસમાં ભારતીય બંધારણ અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલ કોઈ હુકમના અર્થઘટન અંગે કાયદાનો કોઈ નોંધપાત્ર પ્રશ્ન સમાયેલ છે?	ના
	આ ચુકાદો તાબાની ન્યાયપાલિકામાં પરિપત્રિત કરવો.	

=====

દિનુભાઈ બોધાભાઈ સોલંકી

વિરુદ્ધ

સેન્ટ્રલ બ્યુરો ઓફ ઇન્વેસ્ટિગેશન

=====

ઉપસ્થિતિ:

અરજદાર નં. ૧ તરફથી શ્રી એસ.વી. રાજુ, સિનિયર એડવોકેટ વિથ શ્રી નિરલ
આર. મહેતા (૩૦૦૧)

સામાવાળા નં. ૨ તરફથી સુશ્રી મોક્ષા ઠક્કર, એ.પી.પી. (૨)

સામાવાળા નં. ૧ તરફથી શ્રી આર.સી. કોડેકર, સ્પેશિયલ પબ્લિક પ્રોસિક્યુટર
(૧૯)

=====

કોરમ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી જે.બી. પારડીવાલા

તારીખ: ૩૦/૦૪/૨૦૧૮

મૌખિક ચુકાદો

૧. ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળની આ અપિલકેશન દ્વારા, અરજદાર - મૂળ આરોપી, સ્પેશિયલ (સી.બી.આઈ.) સેશન્સ કેસ નં. ૨/૨૦૧૪, ૧/૨૦૧૪ અને ૩/૨૦૧૪ માં આંક ૧ નીચે સ્પેશિયલ જજ (સી.બી.આઈ.), કોર્ટ નં. ૧, અમદાવાદ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ તારીખ ૭મી એપ્રિલ, ૨૦૧૮ ના હુકમની કાયદેસરતા અને માન્યતાને પડકારે છે.

૨. ઉપર સંદર્ભિત વાદગ્રસ્ત હુકમ દ્વારા, વિદ્વાન સ્પેશિયલ જજે આર.ટી.ઓ. વિભાગ, જૂનાગઢના એક જવાબદાર અધિકારીને સમન્સ પાઠવવા અને તપાસવા માટે ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૩૧૧ હેઠળ સુઓ મોટો સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવાનું યોગ્ય માન્યું હતું, જેમાં સદર અધિકારીને જરૂરી દસ્તાવેજો સાથે અદાલત સમક્ષ હાજર રહેવા નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો.

૩. વિદ્વાન સ્પેશિયલ જજે અન્ય કેટલાક સાક્ષીઓની પુનઃતપાસ કરવા માટે ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૩૧૧ હેઠળ પોતાની સુઓ મોટો સત્તાનો ઉપયોગ કરવાનું પણ યોગ્ય માન્યું હતું, કારણ કે, વિદ્વાન સ્પેશિયલ જજના અભિપ્રાય મુજબ, કેસના ન્યાયી નિર્ણય માટે તેમની પુનઃતપાસ જરૂરી છે.

૪. આ અપિલકેશનને ઉપસ્થિત કરતા તથ્યો નીચે મુજબ જણાવી શકાય છે:

૪.૧. ગીર અભયારણ્ય જંગલમાં અને તેની આસપાસના વિસ્તારમાં ગેરકાયદે ખનન સામે ફરિયાદ કરનાર અમિત જેઠવા નામના એક સામાજિક કાર્યકરની હત્યા કરવામાં આવી હતી. આર્મ્સ એક્ટ, ૧૯૫૯ ની કલમ ૨૫(૧) સાથે વંચાણે

લેતાં ઇન્ડિયન પેનલ કોડ, ૧૮૬૦ (આઈ.પી.સી.) ની કલમ ૩૦૨ અને ૧૧૪ હેઠળ સોલા પોલીસ સ્ટેશન, અમદાવાદ ખાતે તારીખ ૨૦ જુલાઈ, ૨૦૧૦ ના રોજ આઈ-સી.આર. નં. ૧૬૩/૨૦૧૦ વાળી એફ.આઈ.આર. નોંધવામાં આવી હતી. આ એફ.આઈ.આર. માં, અન્ય લોકો ઉપરાંત, દિનુભાઈ બોધાભાઈ સોલંકી (અહીંના અરજદાર નં. ૨) અને તેમના ભત્રીજાને પણ સંડોવવામાં આવ્યા હતા. અમિત જેઠવાના પિતા (જેઓ ફરિયાદી હતા) ના જણાવ્યા અનુસાર, રાજ્ય પોલીસે સદર કેસની તપાસમાં ઢીલાશ દાખવી હતી. તેઓએ તપાસ તબદીલ કરવા માટે હાઈકોર્ટનો આશરો લીધો હતો અને તારીખ ૨૫ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૨ ના હુકમથી તેમની પિટિશન મંજૂર કરવામાં આવી હતી તથા તપાસ સી.બી.આઈ. ને સોંપવામાં આવી હતી. તબદીલી પર, સી.બી.આઈ. એ આર.સી. ૧૧(એસ)/૨૦૧૨ એસ.સી.યુ.વી/એસ.સી.II/સી.બી.આઈ. નોંધીને તપાસ હાથ ધરી હતી. હાઈકોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ તારીખ ૨૫ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૨ ના ઉપરોક્ત હુકમને શ્રી સોલંકી તેમજ ગુજરાત રાજ્ય દ્વારા સુપ્રીમ કોર્ટમાં સ્પેશિયલ લીવ પિટિશનો દાખલ કરીને પડકારવામાં આવ્યો હતો. શ્રી સોલંકી દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી સ્પેશિયલ લીવ પિટિશનમાં, તેઓએ તારીખ ૨૫ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૨ ના ચુકાદા અને હુકમના અમલ પર સ્ટે મેળવવા અરજ કરી હતી. આ પરચૂરણ અપ્લિકેશન સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા ફગાવી દેવામાં આવી હતી અને સી.બી.આઈ. ને તપાસ પૂર્ણ કરવાની સ્વતંત્રતા આપવામાં આવી હતી. તેમની અપ્લિકેશન ફગાવી દેવાયા બાદ, શ્રી સોલંકીની તારીખ ૫ નવેમ્બર, ૨૦૧૩ ના રોજ ધરપકડ કરવામાં આવી હતી. સુપ્રીમ કોર્ટમાં સી.બી.આઈ. દ્વારા તપાસનો સ્ટેટસ રિપોર્ટ રજૂ કરવામાં

આવ્યો હતો અને તપાસ પૂર્ણ થયા બાદ, જાન્યુઆરી, ૨૦૧૪ માં સંબંધિત અદાલત સમક્ષ આઈ.પી.સી. ની કલમ ૧૨૦-બી સાથે વંચાણે લેતાં કલમ ૩૦૨ હેઠળ પૂરક ચાર્જશીટ દાખલ કરવામાં આવી હતી. ચાર્જશીટમાં, શ્રી સોલંકીને તેમના ભત્રીજા પ્રતાપ ઉર્ફે શિવા સોલંકી (અહીંના અરજદાર નં. ૧) અને અન્ય કેટલાક લોકો સાથે મુખ્ય ષડયંત્રકારો પૈકીના એક તરીકે દર્શાવવામાં આવ્યા છે. હાઈકોર્ટના તારીખ ૨૫ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૨ ના હુકમને પડકારતી શ્રી સોલંકી દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલ એસ.એલ.પી. (ક્રિમિનલ) નં. ૮૪૦૬/૨૦૧૨ માંથી ઉદ્ભવતી ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૪૯૨/૨૦૧૪ તેમજ ગુજરાત રાજ્ય દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલ એસ.એલ.પી. (ક્રિમિનલ) નં. ૮૨૯૨/૨૦૧૨ માંથી ઉદ્ભવતી ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૪૯૩/૨૦૧૪, આખરે સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા તારીખ ૨૫ ફેબ્રુઆરી, ૨૦૧૪ ના વિગતવાર ચુકાદા અને હુકમ દ્વારા ફગાવી દેવામાં આવી હતી, જે દિનુભાઈ બોધાભાઈ સોલંકી વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત, (૨૦૧૪) ૪ એસ.સી.સી. ૬૨૬ તરીકે રિપોર્ટ થયેલ છે.

૪.૨. ટ્રાયલ દરમિયાન, એવી હકીકત સામે આવી હતી કે મોટાભાગના સાક્ષીઓ ફરી ગયા (હોસ્ટાઈલ થઈ ગયા) હતા. આનાથી પ્રેરાઈને ફરિયાદીએ *ડી નોવો* ટ્રાયલ સહિતની કેટલીક દાદ મેળવવા માટે યોગ્ય રિટ પિટિશન સાથે આ કોર્ટનો આશરો લીધો હતો.

૪.૩. આ કોર્ટે ફરિયાદી દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી રિટ પિટિશનનો નિર્ણય તેના તારીખ ૨૯ જૂન, ૨૦૧૭ ના ચુકાદા દ્વારા કર્યો હતો. સદર રિટ પિટિશન

મંજૂર કરતાં, આ કોર્ટે નીચે મુજબના ચોક્કસ નિર્દેશો સાથે કેસની ડી નોવો ટ્રાયલ કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો:

“૯૫. આ રિટ અપ્લિકેશનનો નીચે મુજબના નિર્દેશો સાથે નિકાલ કરવામાં આવે છે:

(૧) વહીવટી પક્ષે હાઇકોર્ટ, પ્રિસાઇડિંગ ઓફિસર, એટલે કે શ્રી દિનેશ એલ. પટેલ, સી.બી.આઇ. કોર્ટ્સ, કોર્ટ નં. ૪, અમદાવાદની અદાલતમાં હાલ પેન્ડિંગ ત્રણેય સી.બી.આઇ. સેશન્સ કેસો, એટલે કે ૨૦૧૪ ના સી.બી.આઇ. સેશન્સ કેસ નં. ૧, ૨૦૧૪ ના ૨ અને ૨૦૧૪ ના ૩ ને અન્ય કોઈપણ સી.બી.આઇ. કોર્ટમાં તબદીલ કરતો યોગ્ય હુકમ પસાર કરશે. ઉપર સંદર્ભિત ત્રણેય સી.બી.આઇ. સેશન્સ કેસો કોઈ ચોક્કસ અદાલતમાં તબદીલ થતાં, સંબંધિત પ્રિસાઇડિંગ ઓફિસર ઘડવામાં આવેલ તે જ આરોપ પર તમામ આરોપીઓની પુનઃસુનાવણી (રીટ્રાયલ) કરશે.

(૨) ફરિયાદપક્ષની એજન્સી એટલે કે સી.બી.આઇ. સંબંધિત અદાલત પાસેથી સાક્ષી સમન્સ મેળવશે અને સાક્ષીઓની નવેસરથી તપાસ શરૂ કરશે.

(૩) પુનઃસુનાવણી શક્ય તેટલી વહેલી તકે શરૂ થશે અને દૈનિક (ડે-ટુ-ડે) ધોરણે આગળ ચાલશે.

(જ) પુનઃસુનાવણી ઇન-કેમેરા કાર્યવાહી રહેશે.

(પ) ફરિયાદપક્ષની એજન્સી એટલે કે સી.બી.આઈ. તેમજ રાજ્ય પોલીસ તંત્રને દરેક સાક્ષીઓને સંપૂર્ણ રક્ષણ પૂરું પાડવામાં આવે અને તેઓને ખાતરી આપવામાં આવે કે તેમના પર કોઈપણ પ્રકારે કોઈ ગુડસાન પહોંચશે નહીં તે સુનિશ્ચિત કરવા નિર્દેશ આપવામાં આવે છે. સાક્ષીઓના મનમાં વિશ્વાસની ભાવના જગાડવા માટે અને તેઓ અદાલત સમક્ષ મુક્તપણે અને નિર્ભયપણે જુઝાની આપે તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે નીચે મુજબના પગલાં લેવામાં આવશે:

(૧) અદાલતના પ્રાંગણમાં સાક્ષીઓને આવવા અને જવા માટે સલામત માર્ગ સુનિશ્ચિત કરવો.

(૨) જ્યાં જરૂરી જણાય ત્યાં સાક્ષીઓના રહેઠાણના સ્થળે તેમને સુરક્ષા પૂરી પાડવી, અને

(૩) જ્યાં આવું પગલું જરૂરી હોય ત્યાં, યોગ્ય જણાય તે મુજબ, સાક્ષીઓને કોઈપણ રાજ્યમાં અથવા અન્ય કોઈપણ સ્થળે પુનઃસ્થાપિત કરવા.

મને આ તબક્કે કંઈક મહત્વનું સ્પષ્ટ કરવા દો. એવી દલીલ કરી શકાય કે આ અદાલત દ્વારા જારી કરાયેલા નિર્દેશો પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષ રીતે સાક્ષીઓ પર દબાણ લાવવા સમાન છે, પરંતુ આનો જવાબ ભારપૂર્વકનો ‘ના’ છે. આ નિર્દેશો જરૂરી છે અને સંપૂર્ણ ન્યાય કરવાને અનુરૂપ છે.

“૯૬. હું દરેકને એ યાદ અપાવીને આ ચુકાદો પૂર્ણ કરું છું કે ન્યાય એ તમામ વ્યક્તિઓ સાથે વાજબી, નૈતિક અને નિષ્પક્ષ વર્તનને સમાવતી એક સંકલ્પના છે. તેના સૌથી સામાન્ય અર્થમાં, તેનો અર્થ વ્યક્તિઓને વાસ્તવમાં જે મળવાપાત્ર છે કે જે તેઓ લાયક છે, અથવા અમુક અર્થમાં જેના તેઓ હકદાર છે તે આપવું થાય છે. “કાયદા” ની મોટાભાગની પ્રણાલીઓમાં ન્યાય એ ખાસ કરીને એક પાયાની સંકલ્પના છે. વ્યવહારિકતાના દ્રષ્ટિકોણથી, તે વાજબી પરિણામ માટેનું એક નામ છે. ક્યાંય પણ થતો અન્યાય એ દરેક જગ્યાએ ન્યાય માટે ખતરો છે.”

વાદગ્રસ્ત હુકમ :

૫. ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ વાદગ્રસ્ત હુકમ નીચે મુજબ ઉદ્ઘટ કરવામાં આવે છે:-

“(૧) આ કેસમાં, ફરિયાદપક્ષે આંક ૧૧૯૯ થી પુરાવો પૂરો થયા અંગેની કલોઝિંગ પુરસિસ રજૂ કરી છે. આરોપીઓ સામેનો આરોપ સાબિત કરવા માટે, માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્દેશ મુજબ ફરિયાદપક્ષના ૨૬ સાક્ષીઓની જુબાનીઓ ફરીથી નોંધવામાં આવી હતી. ત્યારબાદ, ફરિયાદપક્ષે તમામ તપાસ અધિકારીઓ પૈકીના સાત તપાસ અધિકારીઓને તપાસવા માટે એક અપ્લિકેશન દાખલ કરી હતી. આ

અપ્લિકેશન મંજૂર કરવામાં આવી હોવાથી, ફરિયાદપક્ષ દ્વારા તેમનો મૌખિક પુરાવો રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો અને નોંધવામાં આવ્યો હતો.

(૨) આ કેસમાં ફરિયાદપક્ષ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલ મૌખિક અને દસ્તાવેજી પુરાવાઓને ધ્યાનમાં લેતાં, તપાસ અધિકારીઓએ આંક ૭૦૧, આંક ૭૦૨, આંક ૭૪૧, આંક ૭૪૨ અને અન્ય પત્રો દ્વારા આ કેસ સાથે સંકળાયેલા વિવિધ વ્યક્તિઓના મોબાઈલ અંગે બી.એસ.એન.એલ. મોબાઈલ કંપની, આઈડિયા સેલ્યુલર લિમિટેડ, વોડાફોન વગેરે જેવી વિવિધ મોબાઈલ સેવા આપતી કંપનીઓ પાસેથી માહિતી માંગી હતી, જેમાં મોબાઈલ ફોનના માલિકોના નામ અને સરનામાં, ટાવર લોકેશન સાથે જરૂરી સમયગાળાની ઈનકર્મિંગ અને આઉટગોઈંગ કોલ વિગતોની માંગણી કરવામાં આવી હતી અને આવી માહિતી મોબાઈલ કંપનીઓ દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવી હતી. આ કેસમાં કોલ ડિટેલ રિપોર્ટ્સ આંક ૬૨૭, આંક ૬૨૮, આંક ૬૨૯, આંક ૬૩૦, આંક ૬૩૧, આંક ૬૦૧, આંક ૬૩૬, આંક ૬૩૭, આંક ૬૩૮, આંક ૭૦૫, આંક ૭૪૩ (સી.ડી.), આંક ૭૪૫, આંક ૭૬૨, આંક ૭૬૩, આંક ૭૬૪, આંક ૭૬૫ વગેરેથી રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા. રેકૉર્ડ પરના દસ્તાવેજો પરથી ટાવર લોકેશનની વિગતો સ્પષ્ટપણે જણાતી નથી, એટલે કે, કયા સ્થળેથી તે વ્યક્તિએ ફોન કોલ કર્યો હતો અને ફોન કોલ સ્વીકારનાર વ્યક્તિએ કયા સ્થળના ટાવર લોકેશન હેઠળ આવો ફોન મેળવ્યો હતો.

તપાસ અધિકારી શ્રી એસ.એમ. ચૌધરી, કાઈમ બ્રાન્ચ, અમદાવાદ શહેરે આંક ૮૩૦ થી જુલાની આપી છે. તેઓએ જે કંપની પાસેથી કોલ ડિટેલ્સના રિપોર્ટ માંગ્યા હતા તે કંપની પાસેથી ટાવર લોકેશન સાથે મોબાઈલની વિગતો માંગવામાં આવી હતી. તેઓએ જણાવ્યું હતું કે સંબંધિત મોબાઈલ સેવા આપતી કંપનીએ જરૂરી માહિતી પૂરી પાડી છે. ત્યારબાદ, અદાલત દ્વારા પૂછવામાં આવ્યું હતું કે સદર રિપોર્ટમાં ટાવર લોકેશન અંગે કોઈ સ્પષ્ટતા નથી. પી.આઈ. શ્રી એસ.એમ. ચૌધરીએ અદાલતને જવાબ આપ્યો હતો કે મોબાઈલ કંપનીએ સી.ડી.આર. માં ટાવર લોકેશનના આઈ.ડી. નંબર દર્શાવ્યા હતા (જેનો અર્થ એ થાય છે કે ગામ, તાલુકો, શહેર જેવા વિસ્તારની વિગતો સ્પષ્ટપણે દર્શાવવામાં આવી નથી.)

(૩) સી.બી.આઈ. ના તપાસ અધિકારી શ્રી મુકેશ શર્માએ આંક ૮૪૦ થી જુલાની આપી છે, જેમાં અદાલત સમક્ષ પૂછવામાં આવતાં તેઓ જણાવે છે કે તેઓએ ટાવર લોકેશન સાથે મોબાઈલ કંપની પાસેથી સી.ડી.આર. મંગાવ્યા હતા. અદાલત દ્વારા સી.ડી.આર. માં ટાવર લોકેશનનું વર્ણન ન હોવા અંગે પૂછવામાં આવતાં, તેઓએ જણાવ્યું હતું કે મોબાઈલ સેવા આપતી કંપનીના નોડલ ઓફિસર અથવા કોઈપણ માહિતગાર અધિકારી મોબાઈલના ટાવર લોકેશન વિશે માહિતી આપી શકે છે. (આમ, તેઓએ

પણ સ્વીકાર્યું હતું કે સી.ડી.આર. ટાવર લોકેશન વગર રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા.)

(જ) તપાસ અધિકારી પી.આઈ. શ્રી હિંમતલાલ મોહનલાલ કુંડલિયાએ આ કેસમાં આંક ૮૧૧ પર જુલાની આપી છે. અદાલત દ્વારા પૂછવામાં આવતાં, તેઓ જણાવે છે કે તપાસ દરમિયાન તેમને ટાવર લોકેશન સાથે સી.ડી.આર. મળ્યા ન હતા, અને તેઓએ ટાવર લોકેશન સાથે કોલ ડિટેલ્સ માંગી હતી તથા તેઓ જણાવે છે કે તેમને મળેલા રિપોર્ટમાં કોઈ ટાવર લોકેશન દર્શાવવામાં આવ્યું ન હતું.

(પ) જો સી.ડી.આર. માં ટાવર લોકેશન અંગે સ્પષ્ટતા આપવામાં આવે તો મોબાઈલ કોલ કરનાર અને મોબાઈલ કોલ મેળવનારના સ્થળના લોકેશન અંગેનો પુરાવો કેસના ન્યાયી નિર્ણય માટે જરૂરી છે. સી.ડી.આર. માં ટાવર લોકેશન એટલે કે વિસ્તારની વિગતો સ્પષ્ટપણે દર્શાવવી જોઈએ જેથી કોઈ પક્ષકાર અન્યાય અનુભવે નહીં અને ન્યાયનો હેતુ સર થાય.

(ડ) આંક ૮૬૯ પર કોલની તારીખ, સમય અને સમયગાળો તથા ફોન કોલ મેળવ્યા હતા કે કર્યા હતા તેની વિગતો દર્શાવતી મોબાઈલ ધારકો વચ્ચેની વાતચીતની વિગતો આઈ.એમ.ઈ.આઈ. અને લોકેશન સાથે દર્શાવવામાં આવી છે. જેમની વચ્ચે વાતચીત થઈ હતી તે વ્યક્તિઓના નામ શિવો, બહાદુર, પચણ, શૈલેષ, સંજય, સમીર અને સુલેમાન તરીકે દર્શાવવામાં આવ્યા છે. પરંતુ, આંક ૮૬૯ ના દસ્તાવેજમાં ક્યાંય પણ એ

બાબતે કોઈપણ પ્રકારની સ્પષ્ટતા કરવામાં આવી નથી કે તે કોના દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવ્યો છે, ક્યારે તૈયાર કરવામાં આવ્યો છે, કેવી રીતે તૈયાર કરવામાં આવ્યો છે અને કયા આધારે તૈયાર કરવામાં આવ્યો છે, અને તેના પર રિપોર્ટ તૈયાર કરનાર અધિકારીની સહી નથી. સદર દસ્તાવેજો સી.બી.આઈ. ના ડી.એસ.પી. શ્રી મુકેશ શર્મા દ્વારા આંક ૮૪૦ ની પોતાની સરતપાસ દરમિયાન પેરા-૧૦૮ માં રજૂ કરવામાં આવ્યા છે અને તેમાં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે કે માર્ક-૧૧૧/૨/૧૨૦ ધરાવતો અને કુલ ૫૫ પાના ધરાવતો દસ્તાવેજ એ ફોન એનાલિસિસ રિપોર્ટ છે. સદર રિપોર્ટ તપાસ દરમિયાન મળેલ છે અને કેસ પેપર્સમાં સમાવિષ્ટ કરવામાં આવ્યો છે તથા તેને આંક ૮૬૯ આપવામાં આવ્યો છે.

અદાલતે સી.બી.આઈ. ના ડી.એસ.પી. શ્રી મુકેશ શર્માને પૂછ્યું હતું કે આંક ૮૬૯ પર રજૂ કરાયેલ મોબાઈલ ફોનની વિગતો કોના દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવી હતી અને તેના જવાબમાં તેઓએ જણાવ્યું છે કે સદર દસ્તાવેજ એસ.આઈ.ટી. ના પોલીસ અધિક્ષક (એસ.પી.) શ્રી રાઘવેન્દ્ર વત્સ દ્વારા પ્રોડક્શન રિપોર્ટ સાથે રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો અને તે તેઓએ પોતે (રાઘવેન્દ્ર વત્સ) કરેલા વિશ્લેષણ અંગેનો અહેવાલ છે. તેઓએ જણાવ્યું છે કે રાઘવેન્દ્ર વત્સે તપાસ દરમિયાન પોતાના દ્વારા મંગાવવામાં આવેલા શંકાસ્પદ મોબાઈલના સી.ડી.આર. ના આધારે સદર રિપોર્ટ તૈયાર કર્યો હતો. તેથી, જો એ હકીકત રેકૉર્ડ પરના પુરાવામાં લાવવામાં આવે કે

એસ.આઈ.ટી. ના પોલીસ અધિક્ષક રાઘવેન્દ્ર વત્સ દ્વારા સદર અહેવાલ કેવી રીતે તૈયાર કરવામાં આવ્યો હતો અને વાસ્તવમાં તે તેમના દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવ્યો હતો કે નહીં, તો ન્યાયના હેતુઓ સર થશે. રિપોર્ટમાં પૂરા નામ દર્શાવવામાં આવ્યા ન હોવાથી અટક સાથે વ્યક્તિઓના પૂરા નામ દર્શાવતી માહિતી રજૂ કરવી જરૂરી છે. તેથી, સદર એસ.પી. શ્રી રાઘવેન્દ્ર વત્સે આંક ૮૬૯ ની સદર માહિતી કેવી રીતે એકત્રિત કરી અને તેની વિશ્વસનીયતા શોધવા માટે આ અદાલત સદર સાક્ષી શ્રી રાઘવેન્દ્ર વત્સને તપાસવાનું યોગ્ય માને છે.

(૭) ફરિયાદપક્ષ દ્વારા આક્ષેપ કરાયેલ તથ્યો પૈકીનું એક તથ્ય એ છે કે આરોપી બહાદુરસિંહ ધીરુભા વાઢેર પોતાની કાર રજિસ્ટ્રેશન નં. જીજે-૧૧-એસ-૬૮૭૩, ચેસિસ નં. ૫૪૭૪૭૧, એન્જિન નં. ૧૩૯૫૮૫૭ માં ગીર ગઢડા ખાતે શ્રી પચાણભાઈ ગોપાલભાઈ દેસાઈને રૂપિયા અગિયાર લાખ આપવા ગયા હતા. સદર કાર તપાસ અધિકારી શ્રી એસ.એમ. ચૌધરી દ્વારા જપ્ત કરવામાં આવી હતી અને આ કેસમાં આંક ૪૩૬ પર પંચનામા દ્વારા તે રજૂ કરવામાં આવી છે. જૂન, જુલાઈ અને ઓગસ્ટ-૨૦૧૦ માં આર.ટી.ઓ. ના રેકૉર્ડમાં સદર કાર કોના નામે રજિસ્ટર્ડ હતી તે હકીકત રેકૉર્ડ પર લાવવી જરૂરી છે.

(૮) ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ-૩૧૧ ને ધ્યાને લેતાં, તે નીચે મુજબ છે:

કલમ-૩૧૧: કોઈપણ અદાલત, આ સંહિતા હેઠળની કોઈપણ તપાસ, ટ્રાયલ અથવા અન્ય કાર્યવાહીના કોઈપણ તબક્કે, કોઈપણ વ્યક્તિને સાક્ષી તરીકે સમન્સ પાઠવી શકે છે, અથવા હાજર રહેલી કોઈપણ વ્યક્તિને, ભલે તેને સાક્ષી તરીકે સમન્સ પાઠવવામાં ન આવ્યું હોય છતાં, તપાસી શકે છે, અથવા અગાઉ તપાસાયેલ કોઈપણ વ્યક્તિને ફરી બોલાવી શકે છે અને તેની પુનઃતપાસ કરી શકે છે; અને જો અદાલતને જણાય કે કોઈપણ આવી વ્યક્તિનો પુરાવો કેસના ન્યાયી નિર્ણય માટે આવશ્યક છે, તો અદાલત તેને સમન્સ પાઠવશે અને તપાસશે અથવા ફરી બોલાવશે અને તેની પુનઃતપાસ કરશે.

ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ-૩૧૧ ને ધ્યાને લેતાં, નીચે મુજબના સાક્ષીઓને તપાસવા ન્યાયોચિત જણાય છે. તેથી, ન્યાયના હિતમાં નીચે મુજબનો હુકમ કરવામાં આવે છે.

-- :: હુ ક મ :: --

૧) મે-૨૦૧૦ થી ઓગસ્ટ-૨૦૧૦ ના સમયગાળા દરમિયાન આર.ટી.ઓ. માં રજિસ્ટ્રેશન નં. જીજે.૧૧.એસ.૬૮૭૩, ચેસિસ નં. ૫૪૭૪૭૧, એન્જિન નં. ૧૩૯૫૮૫૭ ધરાવતી મારુતિ સ્વિફ્ટ વી.ડી.આઈ. કાર કોના નામે રજિસ્ટર્ડ હતી તે અંગે પોતાના કચેરી રેકૉર્ડમાંથી દસ્તાવેજ પુરાવા રજૂ કરવા માટે આર.ટી.ઓ. જૂનાગઢને સાક્ષી સમન્સ જારી કરવામાં આવે.

૨) આ કેસના તપાસ અધિકારી એસ.પી. શ્રી રાઘવેન્દ્ર વત્સને આંક ૮૬૯ હેઠળ રજૂ કરાયેલા દસ્તાવેજોની વિગતો અને માહિતી સાથે હાજર રહેવા માટે પુનઃતપાસ સારુ સાક્ષી સમન્સ જારી કરવામાં આવે.

૩) આ કેસમાં અગાઉ તપાસાયેલા સાક્ષીઓ એટલે કે પી.ડબલ્યુ. નં. ૧૩૮ - ધીરેનભાઈ જયંતિલાલ લારિયા, નોડલ ઓફિસર, વોડાફોન મોબાઈલ સર્વિસીસ કંપની લિમિટેડ, પી.ડબલ્યુ. નં. ૧૨૬ - ઝાહિદખાન ચાસીનખાન પઠાણ, નોડલ ઓફિસર, ટાટા ટેલી સર્વિસીસ, પી.ડબલ્યુ. નં. ૧૬૬ - રવિ હરિકિશન સોની, જુનિયર ટેલિકોમ ઓફિસર, બી.એસ.એન.એલ., પી.ડબલ્યુ. નં. ૧૬૯ - ભાવિક અરવિંદભાઈ જોશી, નોડલ ઓફિસર, આઈડિયા કંપની અને પી.ડબલ્યુ. નં. ૧૮૧ - ક્ષત્રિય સતીન્દ્રનાથ, સ્ટેટ નોડલ ઓફિસર, રિલાયન્સ જિયોને, તેમની જુબાનીઓ દરમિયાન અગાઉ રજૂ કરાયેલા મોબાઈલ નંબરના સી.ડી.આર. ના ટાપર લોકેશનની વિગતો (ચોક્કસ વિસ્તારની વિગતો) સાથે હાજર રહેવા માટે પુનઃતપાસ સારુ સાક્ષી સમન્સ જારી કરવામાં આવે. આથી સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે કે, જો ઉપરોક્ત નોડલ ઓફિસરો પૈકીના કોઈપણ અન્ય સ્થળે બદલી પામ્યા હોય અથવા ઉપલબ્ધ ન હોય, તો ટાપર લોકેશનની માહિતીથી માહિતગાર હોય તેવા નોડલ ઓફિસરને હાજર રહેવા માટે સાક્ષી સમન્સ જારી કરવામાં આવે.

તપાસ અધિકારી શ્રી મુકેશ શર્મા અને શ્રી એસ.એમ. ચૌધરીને નિર્દેશ આપવામાં આવે છે કે તેઓ હુકમમાં નિર્દેશિત કર્યા મુજબ સાક્ષીઓને જણાવે કે તેઓએ કઈ વિગતો સાથે હાજર રહેવાનું રહેશે, જેથી સાક્ષી અપૂર્ણ વિગતો સાથે હાજર ન થાય અને ટ્રાયલમાં વિલંબ ન થાય.

આજે તારીખ ૭મી એપ્રિલ, ૨૦૧૮ ના રોજ ખુદ્દી અદાલતમાં જાહેર કરવામાં આવ્યો.

સહી/-અવાચ્ય

(કમલેશ મદનલાલ દવે)

સ્પેશિયલ જજ (સી.બી.આઈ.),

કોર્ટ નં. ૧, અમદાવાદ

યુનિક આઈ.ડી. નં. ૭૪૦૦૩૬૨”

૬. અરજદાર તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન સિનિયર કાઉન્સેલ શ્રી એસ.વી. રાજુએ ભારપૂર્વક રજૂઆત કરી હતી કે ટ્રાયલ કોર્ટે ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૩૧૧ હેઠળ પોતાની સુઓ મોટો સત્તાનો ઉપયોગ કરવામાં ગંભીર ભૂલ કરી છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે વાદગ્રસ્ત હુકમને અધિકારક્ષેત્ર વિનાનો ગણી શકાય.

૭. શ્રી રાજુની મુખ્ય દલીલ એ છે કે ઉપર સંદર્ભિત સુપ્રીમ કોર્ટના ચુકાદા અનુસાર, ટ્રાયલ કોર્ટને પુનઃસુનાવણી (રીટ્રાયલ) દરમિયાન માત્ર ૨૬

સાક્ષીઓની જ પુનઃતપાસ કરવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો. શ્રી રાજુના જણાવ્યા અનુસાર, આવા સંજોગોમાં, સુપ્રીમ કોર્ટે રીટ્રાયલ દરમિયાન જે ૨૬ સાક્ષીઓની પુનઃતપાસ કરવાની મંજૂરી આપી હતી તેના ઉપરાંત અન્ય કેટલાક સાક્ષીઓની પુનઃતપાસ કરવાના હેતુ માટે ટ્રાયલ કોર્ટ પોતાની મેળે સદર સંહિતાની કલમ ૩૧૧ હેઠળ સુઓ મોટો સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકી ન હોત.

૮. શ્રી રાજુના જણાવ્યા અનુસાર, જો ટ્રાયલ કોર્ટે ન્યાયના હિતમાં સદર સંહિતાની કલમ ૩૧૧ હેઠળ પોતાની સુઓ મોટો સત્તાનો ઉપયોગ કરવાનું યોગ્ય માન્યું હોય, તો તેણે આ સંબંધમાં માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટ પાસેથી જરૂરી પરવાનગી માંગવી જોઈતી હતી.

૯. ઉપર સંદર્ભિત આવા સંજોગોમાં, વિદ્વાન સિનિયર કાઉન્સેલ શ્રી રાજુ અરજ કરે છે કે આ અપ્લિકેશનમાં વજૂદ હોવાથી, તેને મંજૂર કરવામાં આવે અને વાદગ્રસ્ત હુકમ રદ કરવામાં આવે.

૧૦. બીજી તરફ, સી.બી.આઈ. તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન સ્ટેનિંગ કાઉન્સેલ શ્રી કોડેકર દ્વારા આ અપ્લિકેશનનો ભારપૂર્વક વિરોધ કરવામાં આવ્યો છે. શ્રી કોડેકરે રજૂઆત કરી હતી કે વાદગ્રસ્ત હુકમ પસાર કરવામાં નીચલી અદાલત દ્વારા કોઈ ભૂલ, કાયદાકીય ભૂલની તો વાત જ શું કરવી, કરવામાં આવી હોવાનું કહી શકાય નહીં. શ્રી કોડેકરના જણાવ્યા અનુસાર, ઉપર સંદર્ભિત માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટના હુકમનું એવું અર્થઘટન ન થવું જોઈએ કે તે રીટ્રાયલની કાર્યવાહી દરમિયાન ટ્રાયલ કોર્ટને સદર સંહિતાની કલમ ૩૧૧ હેઠળ પોતાની સુઓ મોટો સત્તાનો ઉપયોગ

કરવાથી પ્રતિબંધિત કરે છે. શ્રી કોડેકરના જણાવ્યા અનુસાર, વાદગ્રસ્ત હુકમ પસાર કરવાના હેતુ માટે નીચલી અદાલત દ્વારા સચોટ કારણો આપવામાં આવ્યા છે. આવા સંજોગોમાં, સી.બી.આઈ. તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન સ્ટેવિંગ કાઉન્સેલ અરજ કરે છે કે આ અપિલકેશનમાં કોઈ વજૂદ ન હોવાથી, તેને ફગાવી દેવામાં આવે.

વિશ્લેષણ :

૧૧. પક્ષકારો તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલોને સાંભળ્યા પછી અને રેકૉર્ડ પરની સામગ્રીને ધ્યાને લીધા પછી, મારી વિચારણા માટે ઉપસ્થિત થતો એકમાત્ર પ્રશ્ન એ છે કે, શું નીચલી અદાલતે વાદગ્રસ્ત હુકમ પસાર કરવામાં કોઈ ભૂલ કરી છે.

આ મુકદ્દમાનો ઇતિહાસ સ્વયં બોલે છે. રીટ્રાયલ દરમિયાન પણ, એક સાક્ષી એટલે કે પી.ડબલ્યુ. ૨૨, અર્થાત્ ભગવાનદાસ હિંમતલાલ ઢાકણ સિવાયના તમામ સાક્ષીઓ હોસ્ટાઈલ થઈ ગયા (ફરી ગયા) હતા.

૧૨. હું એ હકીકતની નોંધ લઉં છું કે નીચલી અદાલતે નં. જીજે-૧૧-એસ-૬૮૭૩, ચેસિસ નં. ૫૪૭૪૭૧, એન્જિન નં. ૧૩૯૫૮૫૭ ધરાવતી એક મારુતિ સ્વિફ્ટ વી.ડી.આઈ. કારના રજિસ્ટ્રેશન અંગે સંબંધિત દસ્તાવેજો સાથે આર.ટી.ઓ., જૂનાગઢની કચેરીમાંથી એક જવાબદાર અધિકારીને સમન્સ પાઠવવાનું યોગ્ય માન્યું છે. કેસના ન્યાયી નિર્ણય માટે, ટ્રાયલ કોર્ટ એ જાણવા માંગે છે કે મે

૨૦૧૦ અને ઓગસ્ટ ૨૦૧૦ વચ્ચેના સમયગાળા માટે આર.ટી.ઓ. ના રેકૉર્ડમાં આ વાહન કોના નામે રજિસ્ટર્ડ હતું.

૧૩. તે જ રીતે, ટ્રાયલ કોર્ટ તપાસ અધિકારી, એટલે કે પોલીસ અધિક્ષક શ્રી રાઘવેન્દ્ર વત્સની પુનઃતપાસ કરવાનું યોગ્ય માન્યું છે. તેમને આંક ૮૬૯ ના દસ્તાવેજોમાં સમાવિષ્ટ વિગતો સમજાવવાના હેતુથી હાજર રહેવા જણાવાયું છે.

૧૪. જ્યાં સુધી અન્ય સાક્ષીઓનો સંબંધ છે, તેઓ તમામ વિવિધ મોબાઈલ ફોન કંપનીઓના કર્મચારીઓ હોવાનું જણાય છે. ટાવર લોકેશન (ચોક્કસ વિસ્તાર) નો સંબંધ છે તે અંગેની માહિતી એકત્રિત કરવાના હેતુથી તેઓને ફરીથી સમન્સ પાઠવવામાં આવ્યા છે. તેઓને વિવિધ મોબાઈલ ફોનના સી.ડી.આર. ની વિગતો રજૂ કરવાના હેતુથી પુનઃતપાસ માટે ઉપસ્થિત રહેવા જણાવાયું છે.

૧૫. ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૩૧૧ નીચે મુજબ વંચાય છે:-

“૩૧૧. મહત્વના સાક્ષીને સમન્સ કરવાની અથવા ઉપસ્થિત વ્યક્તિને તપાસવાની સત્તા: કોઈપણ અદાલત, આ સંહિતા હેઠળની કોઈપણ તપાસ, ટ્રાયલ અથવા અન્ય કાર્યવાહીના કોઈપણ તબક્કે, કોઈપણ વ્યક્તિને સાક્ષી તરીકે સમન્સ પાઠવી શકે છે, અથવા હાજર રહેલી કોઈપણ વ્યક્તિને, ભલે તેને સાક્ષી તરીકે સમન્સ પાઠવવામાં ન આવ્યું હોય છતાં, તપાસી શકે છે, અથવા અગાઉ તપાસાયેલ કોઈપણ વ્યક્તિને ફરી બોલાવી શકે છે અને તેની પુનઃતપાસ કરી શકે છે; અને જો

અદાલતને જણાય કે કોઈપણ આવી વ્યક્તિનો પુરાવો કેસના ન્યાયી નિર્ણય માટે આવશ્યક છે, તો અદાલત તેને સમન્સ પાઠવશે અને તપાસશે અથવા ફરી બોલાવશે અને તેની પુનઃતપાસ કરશે.”

૧૬. ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૩૧૧ બે ભાગમાં છે. પ્રથમ ભાગમાં, અદાલતને વિવેકબુદ્ધિ આપવામાં આવી છે અને તે સદર સંહિતા હેઠળની તપાસ, ટ્રાયલ અથવા અન્ય કાર્યવાહીના કોઈપણ તબક્કે, (એ) કોઈપણ વ્યક્તિને સાક્ષી તરીકે સમન્સ પાઠવવા, અથવા (બી) અદાલતમાં ઉપસ્થિત કોઈપણ વ્યક્તિને તપાસવા, અથવા (સી) જે વ્યક્તિનો પુરાવો અગાઉથી નોંધાઈ ચૂક્યો હોય તેને ફરી બોલાવવા અને પુનઃતપાસ કરવા માટે સક્ષમ બનાવે છે; બીજી તરફ, બીજો ભાગ ફરજિયાત જણાય છે અને જો નવો પુરાવો કેસના ન્યાયી નિર્ણય માટે આવશ્યક જણાય તો અદાલતને ઉપર જણાવેલા પગલાં પૈકીનું કોઈપણ પગલું ભરવાની જરૂરિયાત ઊભી કરે છે. સમગ્ર જોગવાઈનો ઉદ્દેશ માત્ર આરોપી અને ફરિયાદપક્ષના દ્રષ્ટિકોણથી જ નહીં પરંતુ સુવ્યવસ્થિત સમાજના દ્રષ્ટિકોણથી પણ ન્યાય કરવાનો છે. અદાલત આ કલમ હેઠળ પુરાવા તપાસે છે તે નથી ફરિયાદપક્ષને મદદ કરવા માટે કે નથી આરોપીને મદદ કરવા માટે. તે ફરિયાદપક્ષના પુરાવામાં રહેલી કોઈ ખામી પૂરવા માટે કે આરોપી સામે તેને કોઈ અયોગ્ય લાભ આપવા માટે કરવામાં આવતું નથી. મૂળભૂત બાબત એ જોવાની છે કે શું તેની સમક્ષના ચોક્કસ કેસના તથ્યો અને સંજોગોમાં અદાલત આ પુરાવાને જરૂરી માને છે કે કેમ. જો આનું પરિણામ એવું આવે જેને અરજદારના વિદ્વાન

વકીલ દ્વારા દલીલ કરવામાં આવી છે તેમ ક્યારેક ત્રુટિ પૂરવા (ફિલિંગ ઓફ લેક્ચુના) તરીકે ગણવામાં આવે છે, તો તે સંપૂર્ણપણે ગૌણ પરિબળ છે અને તેને ધ્યાનમાં લઈ શકાય નહીં. સદર સંહિતાની કલમ ૩૧૧ ન્યાયની સહાયમાં કાર્ય કરવા માટે ન્યાયાધીશને અધિકારક્ષેત્ર પ્રદાન કરે છે.

૧૭. સદર સંહિતાની કલમ ૧૬૧ હેઠળ તપાસ સમયે જેનું નિવેદન નોંધવામાં આવ્યું ન હોય તેવા સાક્ષીને પણ સદર સંહિતાની કલમ ૩૧૧ હેઠળ તપાસવાની મંજૂરી આપી શકાય છે. સદર સંહિતાની કલમ ૨૩૧ હેઠળ, અદાલતે ફરિયાદપક્ષના સમર્થનમાં રજૂ કરાયેલ તમામ પુરાવા લેવાના હોય છે. તેથી, જ્યાં સદર સંહિતાની કલમ ૧૬૧ હેઠળ સાક્ષીનું નિવેદન નોંધાયેલું ન હોય, પરંતુ ફરિયાદપક્ષ અદાલતની પૂર્વ પરવાનગીથી આવા સાક્ષીને રજૂ કરે, ત્યારે આરોપી અણધાર્યા આશ્ચર્યમાં (ટેકન બાય સરપ્રાઈઝ) મુકાઈ ગયો હોવાનું કહી શકાય નહીં. જ્યારે અદાલતમાં એવા સાક્ષીની તપાસ કરવામાં આવે કે જેનું નિવેદન સદર સંહિતાની કલમ ૧૬૧ હેઠળ તપાસ સમયે નોંધાયું ન હોય, ત્યારે આવા સાક્ષીના પુરાવાને કેટલું મૂલ્ય આપવું તે જોવું પડે છે અને જો એવું જણાય કે તેનાથી આરોપીને પૂર્વગ્રહ (નુકસાન) થયો છે, તો આવા સાક્ષીના પુરાવા પર કાર્યવાહી ન થઈ શકે.

૧૮. હું આ કોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચના અબ્દુલ્લા ગફુર સુમરા વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત, જે ૧૯૯૩ ક્રિમિનલ લો રિપોર્ટર (ગુજરાત) ૧૫૯ માં રિપોર્ટ થયેલ છે, તે કેસના ચુકાદાને લાભદાયી રીતે ટાંકી શકું છું.

“૨૩. અપીલકર્તા તરફથી શ્રી બારેજિયાએ ત્યારબાદ એવી રજૂઆત કરી છે કે આંક ૧૨૨ પરના સાક્ષીને ચાર્જશીટમાં સાક્ષી તરીકે દર્શાવવામાં આવ્યો ન હતો અને તેના કેસના સમર્થનમાં ફરિયાદપક્ષ વતી ટ્રાયલ વખતે તેની તપાસ થઈ શકી ન હોત. વાસ્તવમાં અપીલકર્તા તરફથી શ્રી બારેજિયા દ્વારા અમારી સમક્ષ કરવામાં આવેલી રજૂઆત એ મતલબની હતી કે જો કોઈ સાક્ષીને પ્રથમ માહિતી અહેવાલ (એફ.આઈ.આર.) અથવા ફરિયાદ અથવા ચાર્જશીટમાં દર્શાવવામાં ન આવ્યો હોય તો ટ્રાયલ વખતે ફરિયાદપક્ષ વતી સાક્ષી તરીકે તેની તપાસ થઈ શકે નહીં. આ રજૂઆતને માત્ર ફગાવી દેવા માટે જ દર્શાવવી પડે તેમ છે, કારણ કે આવી રજૂઆતનો સ્વીકાર કરવાથી સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૧૧ નિરર્થક બની જશે. એ બાબત નકારી શકાય નહીં કે તેમાં સમાવિષ્ટ સક્ષમકારી જોગવાઈ માત્ર કાયદાના પુસ્તકની શોભા વધારવા માટે કે કોઈ પોકળ અથવા નકામી ઔપચારિકતા તરીકે નથી. અદાલત એ હકીકતથી અજાણ રહી શકે નહીં કે તેણે માત્ર એટલું જ જોવાનું નથી કે કોઈ નિર્દોષ વ્યક્તિ દોષિત ઠરીને સજા ન પામે, પરંતુ તેણે એ પણ જોવાનું છે કે કોઈ ગુનેગાર વ્યક્તિ ફોજદારી કાયદાના સંક્રંજામાંથી છટકી ન જાય.”

૧૯. એપિડન્સ એક્ટની કલમ ૧૩૮ નીચે મુજબ વંચાય છે:-

“૧૩૮. તપાસનો ક્રમ - સાક્ષીની પ્રથમ સરતપાસ કરવામાં આવશે, ત્યારબાદ (જો સામો પક્ષકાર તેમ ઇચ્છે તો) તેની ઉલટતપાસ કરવામાં

આવશે, ત્યારબાદ (જો તેને બોલાવનાર પક્ષકાર તેમ ઇચ્છે તો) તેની પુનઃતપાસ કરવામાં આવશે.

સરતપાસ અને ઉલટતપાસ સંબંધિત હકીકતો પૂરતી હોવી જોઈએ, પરંતુ ઉલટતપાસ સાક્ષીએ પોતાની સરતપાસમાં જે હકીકતો જણાવી હોય તે પૂરતી જ મર્યાદિત હોવી જરૂરી નથી.

પુનઃતપાસની દિશા - પુનઃતપાસ ઉલટતપાસમાં સંદર્ભિત બાબતોની સ્પષ્ટતા પૂરતી નિર્દેશિત રહેશે; અને, જો અદાલતની પરવાનગીથી પુનઃતપાસમાં કોઈ નવી બાબત રજૂ કરવામાં આવે, તો સામો પક્ષકાર તે બાબત પર વિશેષ ઉલટતપાસ કરી શકે છે.”

૨૦. રાજારામ પ્રસાદ યાદવ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ બિહાર અને અન્ય, ૨૦૧૩ ક્રિ.એલ.જે. ૩૭૭૭ ના કેસમાં, સુપ્રીમ કોર્ટે સદર સંહિતાની કલમ ૩૧૧ ના વિષય પરના કાયદાની ખૂબ જ વિસ્તૃત ચર્ચા કરી છે. સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા કરવામાં આવેલા પ્રાસંગિક અવલોકનોને હું નીચે મુજબ લાલદાચી રીતે ટાંકી શકું છું:

“૧૪. સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૧૧ નું ધ્યાનપૂર્વકનું વાચન દર્શાવે છે કે જ્યારે સાક્ષીને સમન્સ પાઠવવાનો અથવા અગાઉ તપાસાયેલા કોઈપણ સાક્ષીને ફરી બોલાવવાનો કે તેની પુનઃતપાસ કરવાનો પ્રશ્ન આવે ત્યારે અદાલતોને વિશાળ સત્તાઓ આપવામાં આવી છે. જોગવાઈનું વાચન દર્શાવે છે કે "કોઈપણ" શબ્દપ્રયોગ "અદાલત", "તપાસ", "ટ્રાયલ",

"અન્ય કાર્યવાહી", "સાક્ષી તરીકે વ્યક્તિ", "સાક્ષી તરીકે સમન્સ ન પાઠવવામાં આવ્યું હોવા છતાં હાજર રહેલ વ્યક્તિ", અને "અગાઉ તપાસાયેલ વ્યક્તિ" ની આગળ પૂર્વપ્રત્યય તરીકે ઉપયોગમાં લેવાયો છે. ઉપર જણાવેલા વિવિધ શબ્દપ્રયોગોની આગળ સદર "કોઈપણ" શબ્દપ્રયોગનો ઉપયોગ કરીને, આખરે એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે અદાલતે માત્ર એવા પુરાવાના સંબંધમાં જ સંતોષ મેળવવાની જરૂર છે જે અદાલતને કેસના ન્યાયી નિર્ણય માટે આવશ્યક જણાય. એવિડન્સ એક્ટની કલમ ૧૩૮ અદાલતમાં સાક્ષીની તપાસનો ક્રમ નિર્ધારિત કરે છે. આવી પુનઃતપાસ માટે ઈચ્છિત હોય તેવા સાક્ષીને બોલાવવા માટે પુનઃતપાસનો ક્રમ પણ નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યો છે. તેથી, સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૧૧ અને એવિડન્સ એક્ટની કલમ ૧૩૮ ના વાચન અનુસાર, જ્યાં સુધી ફોજદારી ટ્રાયલના પ્રશ્નનો સંબંધ છે, કલમ ૧૩૮ હેઠળ કોઈપણ વ્યક્તિની ઈચ્છા મુજબ પુનઃતપાસનો ક્રમ અનિવાર્યપણે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૧૧ માં સમાવિષ્ટ નિર્દેશને અનુરૂપ હોવો જોઈએ. તેથી, એ અનિવાર્ય છે કે કોઈ ચોક્કસ કેસમાં સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૧૧ નો ઉપયોગ અને તેનો અમલ અદાલત દ્વારા માત્ર સદર જોગવાઈના ઉદ્દેશ્ય અને મર્મને ધ્યાનમાં રાખીને જ આદેશિત કરી શકાય, એટલે કે, અમે અગાઉ નોંધ્યું છે તેમ કેસનો ન્યાયી નિર્ણય પ્રાપ્ત કરવા માટે. સદર જોગવાઈ હેઠળ નિહિત સત્તા કોઈપણ વ્યક્તિને સાક્ષી તરીકે સમન્સ પાઠવવાના હેતુ માટે અથવા સાક્ષી તરીકે

સમન્સ ન અપાયું હોવા છતાં હાજર રહેલી કોઈપણ વ્યક્તિને તપાસવા માટે અથવા અગાઉ તપાસાયેલી કોઈપણ વ્યક્તિને ફરી બોલાવવા કે પુનઃતપાસ કરવા માટે સદર સંહિતા હેઠળ શરૂ કરાયેલી કોઈપણ તપાસ અથવા ટ્રાયલ અથવા અન્ય કાર્યવાહીમાં કોઈપણ તબક્કે કોઈપણ અદાલતને ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવી છે. જ્યાં સુધી અગાઉ તપાસાયેલી કોઈપણ વ્યક્તિને ફરી બોલાવવા અને પુનઃતપાસ કરવાનો સંબંધ છે, અદાલતે અનિવાર્યપણે વિચારવું અને સુનિશ્ચિત કરવું જોઈએ કે કોઈપણ વ્યક્તિને આવી રીતે ફરી બોલાવવી અને પુનઃતપાસ કરવી એ અદાલતના મતે કેસના ન્યાયી નિર્ણય માટે આવશ્યક જણાય છે. તેથી, સર્વોચ્ચ જરૂરિયાત ન્યાયી નિર્ણયની છે અને તે હેતુ માટે કોઈ વ્યક્તિને ફરી બોલાવવાની અને પુનઃતપાસ કરવાની આવશ્યકતા નક્કી કરવી પડશે. બીજી રીતે કહીએ તો, જ્યારે અદાલતને આવી સર્વાધિક સત્તા આપવામાં આવી છે, ત્યારે એ કહેવાની જરૂર નથી કે આવી સત્તાનો ઉપયોગ ન્યાયિક રીતે અને અત્યંત કાળજી તથા સાવચેતીપૂર્વક થવો જોઈએ.

૧૫. આ સંદર્ભમાં, અમે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૧૧ ના અર્થઘટન પર આ અદાલત દ્વારા આપવામાં આવેલા કેટલાક નિર્ણયોનો પણ સંદર્ભ આપવા માંગીએ છીએ, જ્યાં આ અદાલતે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૧૧ હેઠળની અપ્લિકેશન પર કાર્યવાહી કરતી વખતે ધ્યાનમાં રાખવાના મૂળભૂત સિદ્ધાંતો પર પ્રકાશ પાડ્યો હતો. જમતરાજ કેવળજી ગોવાણી વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૮ એસ.સી. ૧૭૮ માં

રિપોર્ટ થયેલા નિર્ણયમાં, આ અદાલતે પેરા ૧૪ માં નીચે મુજબ ઠરાવ્યું હતું:

“૧૪. એવું જણાશે કે આપણા ફોજદારી અધિકારક્ષેત્રમાં, વૈધાનિક કાયદો સાક્ષીને સમન્સ પાઠવવા અથવા અદાલતમાં ઉપસ્થિત વ્યક્તિને તપાસવા અથવા અગાઉ તપાસાયેલા સાક્ષીને ફરી બોલાવવા માટે ટ્રાયલના કોઈપણ તબક્કે ઉપયોગ કરવા માટે સંપૂર્ણ શબ્દોમાં સત્તા પ્રદાન કરે છે, અને જો કેસનો ન્યાયી નિર્ણય તેની માંગ કરતો હોય તો આને અદાલતની ફરજ અને જવાબદારી બનાવે છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, જ્યાં અદાલત બીજા ભાગ હેઠળ સત્તાનો ઉપયોગ કરે છે, ત્યાં તપાસ એ ન હોઈ શકે કે શું આરોપી અચાનક કે અણધારી રીતે કંઈ લાવ્યો છે પરંતુ એ હોઈ શકે કે શું અદાલત એવું વિચારવામાં સાચી છે કે કેસના ન્યાયી નિર્ણય માટે તેને નવા પુરાવાની જરૂર છે. જો અદાલતે ન્યાયી નિર્ણયની જરૂરિયાતો વિના કાર્ય કર્યું હોય, તો તે કાર્યવાહી ટીકાને પાત્ર છે પરંતુ જો અદાલતની કાર્યવાહી ન્યાયી નિર્ણયની સહાયરૂપ તરીકે સમર્થનપાત્ર હોય તો તે કાર્યવાહીને અધિકારક્ષેત્રની બહાર ગણી શકાય નહીં.”

(ભારપૂર્વક ઉમેરેલ)

૧૬. મોહનલાલ શામજી સોની વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા અને અન્ય,
૧૯૯૧ સપ્લીમેન્ટ્રી (૧) એસ.સી.સી. ૨૭૧ : (એ.આઈ.આર. ૧૯૯૧

એસ.સી. ૧૩૪૬) માં રિપોર્ટ થયેલા નિર્ણયમાં, આ અદાલતે ફરીથી પેરા ૧૦ માં નીચે મુજબ સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૧૧ હેઠળ વાપરવાની સત્તાના મહત્વ પર પ્રકાશ પાડ્યો હતો:-

“૧૦. અદાલત સત્ય શોધી શકે અને ન્યાયી નિર્ણય આપી શકે તે માટે સંહિતાની કલમ ૫૪૦ (નવી સંહિતાની કલમ ૩૧૧) ની હિતકારી જોગવાઈઓ ઘડવામાં આવી છે, જેના હેઠળ કોઈપણ અદાલત તપાસ, ટ્રાયલ અથવા અન્ય કાર્યવાહીના કોઈપણ તબક્કે પોતાની વિવેકાધીન સત્તાનો ઉપયોગ કરીને કોઈપણ વ્યક્તિને સાક્ષી તરીકે સમન્સ પાઠવી શકે છે અથવા સાક્ષી તરીકે સમન્સ ન આપ્યું હોવા છતાં હાજર રહેલી કોઈપણ વ્યક્તિને તપાસી શકે છે અથવા સાક્ષી તરીકે સમન્સ ન આપ્યું હોવા છતાં હાજર રહેલી કોઈપણ વ્યક્તિને ફરી બોલાવી શકે છે કે પુનઃતપાસ કરી શકે છે અથવા અગાઉ તપાસાયેલ કોઈપણ વ્યક્તિ જે વિવાદિત બાબત પર પ્રકાશ પાડવા સક્ષમ હોવાની અપેક્ષા હોય તેને ફરી બોલાવી શકે છે અને પુનઃતપાસ કરી શકે છે; કારણ કે જો તથ્યોની અપૂર્ણ, અનિર્ણાયક અને કાલ્પનિક રજૂઆત પર ચુકાદા આપવામાં આવે, તો ન્યાયના હેતુઓ પરાજિત થશે.”

૧૭. રાજ દેવ શર્મા (II) વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ બિહાર, ૧૯૯૯ (૭) એસ.સી.સી. ૬૦૪ : (એ.આઈ.આર. ૧૯૯૯ એસ.સી. ૩૫૨૪ : ૧૯૯૯ એ.આઈ.આર.

એસ.સી.ડબલ્યુ. ૩૫૨૨) ના નિર્ણયમાં, પેરા ૯ માં નીચે મુજબ સિદ્ધાંતનો પુનરોચ્ચાર કરવામાં આવ્યો છે:

“૯. અમે નોંધી શકીએ છીએ કે ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૩૧૧ માં પરિકલ્પિત અદાલતની સત્તાને આ અદાલત દ્વારા ઘટાડવામાં આવી નથી. ઝડપી ટ્રાયલ પ્રાપ્ત કરવા માટે એ.આર. અંતુલે કેસ (એ.આઈ.આર. ૧૯૯૨ એસ.સી. ૧૭૦૧ : ૧૯૯૨ એ.આઈ.આર. એસ.સી.ડબલ્યુ. ૧૮૭૨) માં પાંચ-ન્યાયાધીશોની બેન્ચના નિર્ણયમાં કે કરતાર સિંહ કેસ (૧૯૯૪ ક્રિ.એલ.જે. ૩૧૩૯) માં આવી સત્તાને પ્રતિબંધિત કરવામાં આવી નથી. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, મુખ્ય ચુકાદામાં સમાવિષ્ટ નિર્દેશોના પાલનમાં ફરિયાદપક્ષનો પુરાવો બંધ કરવામાં આવ્યો હોય તો પણ, સદર સંહિતાની કલમ ૩૧૧ હેઠળ અદાલતની સત્તાઓનો આશરો લેવા માટે ફરિયાદપક્ષ માટે માર્ગ ખુલ્લો છે. અમે સ્પષ્ટ કરીએ છીએ કે જો કોઈપણ સાક્ષીનો પુરાવો અદાલતને કેસના ન્યાયી નિર્ણય માટે આવશ્યક જણાય, તો આવી કોઈપણ વ્યક્તિને સમન્સ પાઠવવું અને તપાસવું અથવા ફરી બોલાવવું અને પુનઃતપાસ કરવી એ અદાલતની ફરજ છે.”

(ભારપૂર્વક ઉમેરેલ)

૧૮. યુ.ટી. ઓફ દાદરા એન્ડ નગર હવેલી અને અન્ય વિરુદ્ધ ફતેહસિંહ મોહનસિંહ ચૌહાણ, ૨૦૦૬ (૭) એસ.સી.સી. ૫૨૯ : (૨૦૦૬ એ.આઈ.આર. એસ.સી.ડબલ્યુ. ૪૮૪૦) માં, પેરા ૧૫ (એસ.સી.સી. નો) :

(એ.આઈ.આર. એસ.સી.ડબલ્યુ. નો પેરા ૧૨) માં નીચે મુજબ નિર્ણયને વધુ સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યો છે:

“૧૫. ઉપર સંદર્ભિત સત્તામંડળો (ચુકાદાઓ) નો પરિપ્રેક્ષ્ય દર્શાવે છે કે આ સિદ્ધાંત સુસ્થાપિત છે કે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૧૧ હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ માત્ર સત્ય શોધવાના હેતુથી અથવા એવી હકીકતોના યોગ્ય પુરાવા મેળવવા માટે જ કરવો જોઈએ જે કેસના ન્યાયી અને સાચા નિર્ણય તરફ દોરી જાય, કારણ કે આ ફોજદારી અદાલતની પ્રાથમિક ફરજ છે. અદાલત કેસના ન્યાયી નિર્ણય પર પહોંચવા માટે સક્ષમ બને તે હેતુથી સત્ય શોધવા માટે સાક્ષીને બોલાવવા અથવા અગાઉ તપાસાયેલા સાક્ષીની પુનઃતપાસ કરવાને "ફરિયાદપક્ષના કેસમાં ત્રુટિ પૂરવા" (ફિલિંગ ઇન અ લેક્ચુના) તરીકે ગણી શકાય નહીં સિવાય કે કેસના તથ્યો અને સંજોગો સ્પષ્ટ કરે કે અદાલત દ્વારા સત્તાનો ઉપયોગ કરવાથી આરોપીને ગંભીર પૂર્વગ્રહ (નુકસાન) થશે જેના પરિણામે ન્યાયની નિષ્ફળતા સર્જાશે.”

(ભારપૂર્વક ઉમેરેલ)

૧૯. ઇક્વાર અને અન્ય વિરુદ્ધ આબિદા અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૨૦૦૭ એસ.સી. ૩૦૨૯ : (૨૦૦૭ એ.આઈ.આર. એસ.સી.ડબલ્યુ. ૫૪૯૦) માં, સદર સંહિતાની કલમ ૩૧૧ પાછળનો ઉદ્દેશ્ય પેરા ૧૧ માં નીચે મુજબ જણાવવામાં આવ્યો છે:-

“૧૧. સદર સંહિતાની કલમ ૩૧૧ પાછળ રહેલો ઉદ્દેશ્ય એ છે કે મૂલ્યવાન પુરાવા રેકૉર્ડ પર લાવવામાં અથવા બંને પક્ષે તપાસાયેલા સાક્ષીઓના નિવેદનોમાં અસ્પષ્ટતા છોડી દેવામાં કોઈપણ પક્ષકારની ભૂલના કારણે ન્યાયની નિષ્ફળતા ન થવી જોઈએ. નિર્ણાયક પરિબળ એ છે કે શું તે કેસના ન્યાયી નિર્ણય માટે આવશ્યક છે કે કેમ. આ કલમ માત્ર આરોપીના લાભ પૂરતી મર્યાદિત નથી, અને માત્ર પુરાવો ફરિયાદપક્ષના કેસને સમર્થન આપે છે અને આરોપીના કેસને નહીં તે કારણસર આ કલમ હેઠળ સાક્ષીને સમન્સ પાઠવવો એ અદાલતની સત્તાઓનો અયોગ્ય ઉપયોગ ગણાશે નહીં. આ કલમ એક સામાન્ય કલમ છે જે સદર સંહિતા હેઠળની તમામ કાર્યવાહીઓ, તપાસો અને ટ્રાયલને લાગુ પડે છે અને આવી કાર્યવાહી, ટ્રાયલ કે તપાસના કોઈપણ તબક્કે કોઈપણ સાક્ષીને સમન્સ જારી કરવાની મેજિસ્ટ્રેટને સત્તા આપે છે. કલમ ૩૧૧ માં મહત્વપૂર્ણ શબ્દપ્રયોગ 'આ સંહિતા હેઠળની કોઈપણ તપાસ અથવા ટ્રાયલ અથવા અન્ય કાર્યવાહીના કોઈપણ તબક્કે' આવે છે. જોકે, એ ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ કે જ્યારે આ કલમ સાક્ષીઓને સમન્સ પાઠવવા અંગે અદાલતને ખૂબ જ વિશાળ સત્તા આપે છે, ત્યારે પ્રદાન કરવામાં આવેલી વિવેકાધીન સત્તાનો ઉપયોગ ન્યાયિક રીતે થવો જોઈએ, કારણ કે સત્તા જેટલી વિશાળ તેટલી ન્યાયિક બુદ્ધિના ઉપયોગની આવશ્યકતા વધુ હોય છે.”

(ભારપૂર્વક ઉમેરેલ)

૨૦. પી. સંજીવા રાવ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ એ.પી., એ.આઈ.આર. ૨૦૧૨ એસ.સી. ૨૨૪૨ : (૨૦૧૩ એ.આઈ.આર. એસ.સી.ડબલ્યુ. ૪૯૨) માં, આ અદાલતના અગાઉના નિર્ણયનો સંદર્ભ આપીને તેમજ તે નિર્ણયમાં જે કેસની કાર્યવાહી કરવામાં આવી હતી તેના ખાસ સંદર્ભ સાથે પેરા ૧૩ અને ૧૬ માં સદર સંહિતાની કલમ ૩૧૧ ના વ્યાપ પર પ્રકાશ પાડવામાં આવ્યો છે, જે નીચે મુજબ છે:-

“૧૩. હોફમેન એન્ડ્રેઆસ વિરુદ્ધ ઇન્સ્પેક્ટર ઓફ કસ્ટમ્સ, અમૃતસર (૨૦૦૦) ૧૦ એસ.સી.સી. ૪૩૦ માં આ અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે પોતાની નિર્દોષતા સાબિત કરવા માટે આરોપીને શક્ય તેટલી શ્રેષ્ઠ અને વાજબી તક આપવી એ દરેક નિષ્પક્ષ ટ્રાયલનો ઉદ્દેશ્ય હતો. આ સંબંધમાં નીચેનો ફકરો યોગ્ય છે:

"આવા સંજોગોમાં, જો નવા વકીલે મહત્વના સાક્ષીઓની વધુ તપાસ કરવાનું વિચાર્યું હોય, તો ન્યાયના હિતમાં અદાલત છૂટછાટ અને ઉદાર અભિગમ અપનાવી શકે છે, ખાસ કરીને જ્યારે અદાલત પાસે સદર સંહિતાની કલમ ૩૧૧ માં સ્થાપિત બાબતમાં બેરોકટોક સત્તાઓ હોય. છેવટે તો ટ્રાયલ મૂળભૂત રીતે કેદીઓ માટે છે અને અદાલતોએ તેમને શક્ય તેટલી નિષ્પક્ષ રીતે તક આપવી જોઈએ."

૧૬. અમે એ હકીકતથી વાકેફ છીએ કે સાક્ષીઓની સરતપાસ થયાના લગભગ ચાર વર્ષ પછી અને લગભગ સાત વર્ષ જૂની ઘટના વિશે

સાક્ષીઓને ફરી બોલાવવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવી રહ્યો છે. વ્યાજબી રીતે અપેક્ષિત સમયગાળામાં કેસોનો નિર્ણય કરવાની ન્યાયિક પ્રણાલીની ક્ષમતા વિશે શંકાઓ પેદા કરવા ઉપરાંત વિલંબ માનવ સ્મૃતિ પર ભારે અસર કરે છે. તે હદ સુધી શ્રી રાવલ દ્વારા વ્યક્ત કરાયેલી આશંકા કે વિલંબિત રીતે ફરી બોલાવવાના કારણે ફરિયાદપક્ષને નુકસાન થઈ શકે છે, તે સંપૂર્ણપણે આધારહીન ન હોઈ શકે. આમ કહ્યા પછી, અમારો અભિપ્રાય છે કે સમાન તર્ક પર અને સાક્ષીઓની ઉલટતપાસ કરવાની તકના ઈનકારના પરિણામોને જોતાં, અમે ફરિયાદપક્ષને તેના ભોગે સંભવિત નુકસાન સામે રક્ષણ આપવાને બદલે અપીલકર્તાને તક મળે તેના પક્ષમાં જવાનું પસંદ કરીશું. ટ્રાયલની નિષ્પક્ષતા એ એક એવો સક્રિય છે જે આપણી ન્યાયિક પ્રણાલીમાં પવિત્ર છે અને તે સક્રિયનું રક્ષણ કરવા માટે કોઈ કિંમત વધુ પડતી નથી. ફરિયાદપક્ષને સંભવિત નુકસાન એ કોઈ કિંમત પણ નથી, આરોપીને પોતાનો બચાવ કરવાની વાજબી તકના ઈનકારને વ્યાજબી ઠેરવે તેવી કિંમતની વાત તો દૂર રહી.”

(ભારપૂર્વક ઉમેરેલ)

૨૨. ફરીથી નતાશા સિંહ વિરુદ્ધ સી.બી.આઈ. (સ્ટેટ) - ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૭૦૮/૨૦૧૩ (જે ૨૦૧૩ એ.આઈ.આર. એસ.સી.ડબલ્યુ. ૩૫૫૪ માં રિપોર્ટ થયેલ છે) માં તારીખ ૦૮.૦૫.૨૦૧૩ ના રોજ આ અદાલત દ્વારા આપવામાં આવેલા એક બિન-રિપોર્ટેડ નિર્ણયમાં, જેમાં અમારા પૈકીના

એક પક્ષકાર હતા, આ અદાલતના અન્ય વિવિધ નિર્ણયોનો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો હતો અને પેરા ૧૪ અને ૧૫ માં પરિસ્થિતિ નીચે મુજબ જણાવવામાં આવી છે:

“૧૪. આ જોગવાઈનો વ્યાપ અને ઉદ્દેશ્ય તમામ સુસંગત તથ્યોની શોધ કર્યા પછી અને આવી હકીકતોના યોગ્ય પુરાવા મેળવ્યા પછી કેસના ન્યાયી નિર્ણય પર પહોંચવા માટે અદાલતને સત્ય નક્કી કરવા અને ન્યાયી નિર્ણય આપવા સક્ષમ બનાવવાનો છે. સત્તાનો ઉપયોગ ન્યાયિક રીતે થવો જોઈએ અને મનસ્વી રીતે કે લહેરી રીતે નહીં, કારણ કે આવી સત્તાનો કોઈપણ અયોગ્ય કે મનસ્વી ઉપયોગ અનિરૂપનીય પરિણામો તરફ દોરી શકે છે. સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૧૧ હેઠળની અપ્લિકેશન માત્ર ફરિયાદપક્ષના અથવા બચાવપક્ષના કેસમાં ત્રુટિ પૂરવા માટે, અથવા આરોપીના ગેરલાભ માટે, અથવા આરોપીના બચાવને ગંભીર નુકસાન પહોંચાડવા માટે, અથવા સામા પક્ષકારને કોઈ અયોગ્ય લાભ આપવા માટે મંજૂર થવી જોઈએ નહીં. વળી વધારાનો પુરાવો રીટ્રાયલના વેશમાં, અથવા બંને પક્ષકારોમાંથી કોઈપણ પક્ષકાર સામેના કેસનું સ્વરૂપ બદલવા માટે સ્વીકારવો જોઈએ નહીં. સાક્ષી દ્વારા જે પુરાવો રજૂ થવાની સંભાવના છે તે સંકળાયેલા મુદ્દા સાથે પ્રસ્તુત હોય તેની શરતે જ આવી સત્તાનો ઉપયોગ થવો જોઈએ. જોકે સામા પક્ષકારને ખંડન કરવાની તક આપવી જ જોઈએ.

તેથી, સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૧૧ હેઠળ આપવામાં આવેલી સત્તાનો અદાલત દ્વારા માત્ર ન્યાયના હેતુઓને પૂર્ણ કરવા માટે, મજબૂત અને માન્ય કારણોસર જ આશરો લેવો જોઈએ, અને તેનો ઉપયોગ ખૂબ જ સાવચેતી અને વિચારપૂર્વક થવો જોઈએ.

'કોઈપણ અદાલત', 'કોઈપણ તબક્કે', અથવા 'કોઈપણ તપાસ', ટ્રાયલ અથવા અન્ય કાર્યવાહી', 'કોઈપણ વ્યક્તિ' અને 'આવી કોઈપણ વ્યક્તિ' જેવા શબ્દોનો ઉપયોગ જ સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે આ કલમની જોગવાઈઓ શક્ય તેટલા વ્યાપક શબ્દોમાં વ્યક્ત કરવામાં આવી છે, અને તે કોઈપણ રીતે અદાલતની વિવેકબુદ્ધિને મર્યાદિત કરતી નથી. આમ જો મેળવવાનો થતો નવો પુરાવો કેસના ન્યાયી નિર્ણય માટે આવશ્યક હોય તો તેમાંથી બચવાનો કોઈ માર્ગ નથી. તેથી, નિર્ણાયક પરિબળ એ હોવું જોઈએ કે શું સદર સાક્ષીને સમન્સ પાઠવવું/ફરી બોલાવવું એ વાસ્તવમાં કેસના ન્યાયી નિર્ણય માટે આવશ્યક છે કે કેમ.

૧૫. નિષ્પક્ષ ટ્રાયલ એ ફોજદારી પ્રક્રિયાનો મુખ્ય ઉદ્દેશ્ય છે, અને આવી નિષ્પક્ષતામાં કોઈપણ પ્રકારે અવરોધ ન આવે કે તેને કોઈ ખતરો ન પહોંચે તે સુનિશ્ચિત કરવાની અદાલતની ફરજ છે. નિષ્પક્ષ ટ્રાયલમાં આરોપી, ભોગ બનનાર અને સમાજના હિતોનો સમાવેશ થાય છે, અને તેથી, નિષ્પક્ષ ટ્રાયલમાં સંબંધિત વ્યક્તિને વાજબી અને યોગ્ય તકો આપવાનો સમાવેશ થાય છે, અને આ બંધારણીય તેમજ માનવ અધિકાર

હોવાથી તે સુનિશ્ચિત થવું જ જોઈએ. આમ, કોઈપણ સંજોગોમાં વ્યક્તિના નિષ્પક્ષ ટ્રાયલના અધિકારને જોખમમાં મૂકી શકાય નહીં. બચાવના સમર્થનમાં પુરાવા રજૂ કરવા એ એક મૂલ્યવાન અધિકાર છે. આવા અધિકારનો ઈનકાર નિષ્પક્ષ ટ્રાયલના ઈનકાર સમાન ગણાશે. આમ, એ આવશ્યક છે કે ન્યાય સુનિશ્ચિત કરવા માટે ઘડવામાં આવેલા પ્રક્રિયાના નિયમોનું ચુસ્તપણે પાલન કરવામાં આવે, અને તેનો કોઈ ભંગ ન થાય તે સુનિશ્ચિત કરવામાં અદાલતે ઉત્સાહી રહેવું જોઈએ. (જુઓ: તલબ હાજી હુસૈન વિરુદ્ધ મધુકર પુરષોત્તમ મોંડકર અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૫૮ એસ.સી. ૩૭૬; ઝહિરા હબીબુલ્લા એચ. શેખ અને અન્ય વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૨૦૦૪ એસ.સી. ૩૧૧૪ : (૨૦૦૪ એ.આઈ.આર. એસ.સી.૬બલ્યુ. ૨૩૨૫); ઝહિરા હબીબુલ્લા શેખ અને અન્ય વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૨૦૦૬ એસ.સી. ૧૩૬૭ : (૨૦૦૬ એ.આઈ.આર. એસ.સી.૬બલ્યુ. ૧૩૪૦); કલ્યાણી ભાર્ગવ (શ્રીમતી) વિરુદ્ધ એમ.એસ. સંપૂર્ણમ (શ્રીમતી) (૨૦૦૭) ૨ એસ.સી.સી. ૨૫૮; વિજય કુમાર વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ યુ.પી. અને અન્ય, (૨૦૧૧) ૮ એસ.સી.સી. ૧૩૬ : (૨૦૧૧ એ.આઈ.આર. એસ.સી.૬બલ્યુ. ૬૨૩૬); અને સુદેવાનંદ વિરુદ્ધ સ્ટેટ મારફતે સી.બી.આઈ. (૨૦૧૨) ૩ એસ.સી.સી. ૩૮૭ : (એ.આઈ.આર. ૨૦૧૨ એસ.સી. (કિ.) ૪૫૮ : ૨૦૧૨ એ.આઈ.આર. એસ.સી.૬બલ્યુ. ૮૫૩).)”

૨૧. એ કહેવાની જરૂર નથી કે ટ્રાયલ કોર્ટ સુઓ મોટો અથવા બંનેમાંથી કોઈપણ પક્ષકારની અપ્લિકેશન પર વધારાના સાક્ષીઓને સમન્સ પાઠવવા અને તપાસવા અથવા અગાઉ તપાસાયેલ કોઈપણ વ્યક્તિને ફરી બોલાવવા અને પુનઃતપાસ કરવા માટે પોતાની વિવેકાધીન સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકે છે. એકમાત્ર જરૂરિયાત એ છે કે ટ્રાયલ કોર્ટે એવો પોતાનો સંતોષ નોંધવો જોઈએ કે સાક્ષીઓનો પુરાવો કેસના ન્યાયી નિર્ણય માટે આવશ્યક છે.

૨૨. મારો એવો અભિપ્રાય છે કે જો વિદ્વાન સ્પેશિયલ જજે કેસના સંજોગોમાં વાદગ્રસ્ત હુકમમાં સંદર્ભિત વ્યક્તિઓની તપાસ જરૂરી માની હોય, તો ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાયેલી સદર વિવેકાધીન સત્તાને રદ કરવા માટે ખૂબ જ મજબૂત અને નોંધપાત્ર કારણ દર્શાવવાની જરૂર છે. આવા કેસમાં મૂકી શકાય તેવો એકમાત્ર સલામતી ઉપાય એ છે કે સદર સંહિતાની કલમ ૩૧૧ હેઠળ સમન્સ પાઠવવાના આધારે આવા સાક્ષીની સરતપાસ નોંધાયા પછી સાક્ષીઓની ઉલટતપાસ કરવા માટે સમય માંગવા સારુ બચાવપક્ષ અરજ કરી શકે છે. તે સંજોગોમાં, આરોપી વ્યક્તિઓને કોઈપણ રીતે કોઈ પૂર્વગ્રહ (નુકસાન) થશે નહીં.

૨૩. વિદ્વાન ટ્રાયલ જજ દ્વારા વ્યક્ત કરવામાં આવેલી ચિંતાની હું સરાહના કરું છું. એ નોંધવું આનંદદાયક છે કે પ્રિસાઈડિંગ ઓફિસર ટ્રાયલમાં સક્રિયપણે ભાગ લઈ રહ્યા છે અને સત્ય શોધવાનો પ્રયાસ કરી રહ્યા છે. પ્રિસાઈડિંગ ઓફિસર એ હકીકતથી વાકેફ છે કે સાક્ષીઓ, ખાસ કરીને નજરે જોનાર સાક્ષીઓ હોસ્ટાઈલ થઈ ગયા (ફરી ગયા) છે અને તેથી ફરિયાદપક્ષ નોંધપાત્ર સીધો પુરાવો રજૂ

કરવામાં અસમર્થ રહ્યો છે. સંજોગોવશાત્ પુરાવાઓની તપાસ કરવાનો ટ્રાયલ કોર્ટ તરફથી પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે અને તે સદર સંહિતાની કલમ ૩૧૧ હેઠળ સુઓ મોટો સત્તાનો ઉપયોગ કરવાનું કારણ છે. વાસ્તવમાં, ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ વાદગ્રસ્ત હુકમને ઉઢ્ઘૂત કરવા પાછળનો સમગ્ર વિચાર એ બાબતને ઉજાગર કરવાનો છે કે જે સાક્ષીઓની પુનઃતપાસ કરવાની માંગ કરવામાં આવી છે તેમની પાસેથી ટ્રાયલ કોર્ટ ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ સ્પષ્ટતાઓ માંગી રહી છે. ટ્રાયલ જજનું સમગ્ર ધ્યાન મોબાઈલના ટાવર લોકેશન અને સી.ડી.આર. પર છે. આ બાબત કદાચ બાબતના મૂળ સુધી પહોંચવામાં ઘણી ઉપયોગી સાબિત થઈ શકે છે, અથવા તો રેકૉર્ડ પરના સંજોગોવશાત્ પુરાવાનું મૂલ્યાંકન કરવામાં ટ્રાયલ કોર્ટને સહાયરૂપ થશે.

૨૪. ઈદ્દાર અને અન્ય વિરુદ્ધ આબિદા અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૨૦૦૭ એસ.સી. ૩૦૨૯ માં, સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે નિર્ણાયક પરિબળ એ છે કે શું તે કેસના ન્યાયી નિર્ણય માટે આવશ્યક છે કે કેમ. આ કલમ માત્ર આરોપીના લાભ પૂરતી મર્યાદિત નથી અને માત્ર પુરાવો ફરિયાદપક્ષના કેસને સમર્થન આપે છે અને આરોપીના કેસને નહીં તે કારણસર આ કલમ હેઠળ સાક્ષીને સમન્સ પાઠવવો એ અદાલતની સત્તાઓનો અયોગ્ય ઉપયોગ ગણાશે નહીં.

૨૫. ઉપરોક્ત કારણોસર, ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળના મારા સુપરવાઈઝરી અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરીને વાદગ્રસ્ત હુકમમાં દખલગીરી કરવા માટે મને કોઈ યોગ્ય કારણ જણાતું નથી.

૨૬. મારો એવો અભિપ્રાય છે કે આ જ પક્ષકારો વચ્ચેના આ જ કેસમાં ઉપર સંદર્ભિત સુપ્રીમ કોર્ટના ઐતિહાસિક નિર્ણયનું એવું અર્થઘટન કે સમજ ન થવી જોઈએ કે તે પુનઃસુનાવણી (રીટ્રાયલ) દરમિયાન કેસના ન્યાયી નિર્ણય માટે કેટલાક સાક્ષીઓની પુનઃતપાસ કરવા સારું ટ્રાયલ જજને સદર સંહિતાની કલમ ૩૧૧ હેઠળ પોતાની સુઓ મોટો સત્તાનો ઉપયોગ કરવાથી મર્યાદિત કે પ્રતિબંધિત કરે છે, જોકે માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટે રીટ્રાયલ દરમિયાન માત્ર ચોક્કસ ૨૬ સાક્ષીઓની જ પુનઃતપાસ કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો. રીટ્રાયલ દરમિયાન, જો પ્રિસાઇડિંગ ઓફિસરે ન્યાયના હિતમાં અને કેસના ન્યાયી નિર્ણય માટે સદર સંહિતાની કલમ ૩૧૧ હેઠળ પોતાની સુઓ મોટો સત્તાનો ઉપયોગ કરવાનું યોગ્ય માન્યું હોય, તો એવું કહી શકાય નહીં કે ટ્રાયલ જજ માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટના ચુકાદાના વ્યાપની બહાર ગયા છે. તેનાથી વિપરીત, જો હું વાદગ્રસ્ત હુકમમાં દખલગીરી કરું અને ટ્રાયલ જજને તેમના વાદગ્રસ્ત હુકમ અનુસાર કાર્ય કરવાની મંજૂરી ન આપું તો ન્યાયના હેતુઓ સર થશે નહીં અથવા તો નિષ્ફળ જશે.

૨૭. પરિણામે, આ અપ્લિકેશન નિષ્ફળ જાય છે અને આથી ફગાવી દેવામાં આવે છે.

(જે.બી. પારડીવાલા, ન્યાયમૂર્તિ)

This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.